

ÖNER ve TÜRK/TÜRKİYE

Öncü Dava | 51962/12 | Derdest | Nitelikli İzleme | Karar tarihi: 31/03/2015 | Kesinleşme Tarihi: 30/06/2015

Davaya İlişkin Açıklamalar:

Bu gruptaki davalar, başvuruçuların nefret ve şiddete tahrik etmeyen açıklamalar gerekçe gösterilerek kişiler hakkında başlatılan ceza yargılamalarının ifade özgürlüğüne yönelik haksız ve orantısız bir müdahale teşkil etmesi ve söz konusu bu müdahalenin tüm topluma yönelik olarak sebep olduğu caydırıcı etki hakkındadır. (10. Madde İhlali)

*Öner ve Türk Dava Grubu*¹, başvuruçuların, Terörle Mücadele Kanunu'nun 6. Maddesinin ikinci fıkrası (terör örgütü tarafından yapılan açıklamaların basılması) ve 7. maddenin ikinci fıkrası ile beraber (yasadışı örgüt lehine propaganda yapılması); Türk Ceza Kanunu 215. maddesi (suçu ve suçluyu övme suçunun) ve 216. maddesi (Halkın bir kesimini, sosyal sınıf, ırk, din, mezhep, cinsiyet veya bölge farklılığına dayanarak alenen aşağılama) kapsamında haksız bir şekilde mahkûm edilmesi ile ilgilidir. (10. Madde İhlali).

Nedim Şener Dava Grubu gazetecilerin ilgili ve yeterli gerekçe olmaksızın terör örgütüne yardım ve yataklık suçu veya Anayasal düzeni ortadan kaldırma gibi ciddi suçlamalarla tutuklu olarak yargılanmaları konusunda yoğunlaşır.² *Nedim Şener* dava grubu kapsamında incelenen *Mehdi Tanrıkulu (No. 2)* başvurusu ayrıca terör örgütü lehine propaganda yapmak olarak adlandırılan suçun hatalı bir şekilde Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 100. maddesi kapsamında belirlenen suç tipleri arasında kabul edilmesinden hareketle başvuruçunun özgürlük hakkının ve ifade özgürlüğü hakkının ihlal edilmesi ile ilgilidir. (5. ve 10. madde İhlali)

Altuğ Taner Akçam Dava Grubu, AİHM tarafından 'kanun kalitesi' nde olmadığı ve 'kabul edilemez şekilde geniş yorumlandığı' tespit edilen Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesi (Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini ve Devletin yargı organlarını ve askeri teşkilatı olmak üzere organlarını alenen aşağılama suçu) kapsamında yapılan yargılamalarla ilgilidir. (10. Madde İhlali)

Artun ve Güvener Dava Grubu Türk Ceza Kanunu'nun 125. maddesi ve 299. maddesi³ uyarınca kamu kurumlarına, görevlilerine ve Cumhurbaşkanına (Cumhurbaşkanı, polis memurları, vergi müfettişleri vb.) hakaret suçu kapsamında başvuruçuların mahkûm edilmesi sebebiyle ifade özgürlüğü hakkına yönelik haksız bir müdahalede bulunulmasıyla ilgilidir. (10. Madde İhlali)

Işıkırık Dava Grubu, örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen ya da örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişinin örgüt üyesi gibi cezalandırılmasını öngören TCK'nın 220/6 ve 220/7. maddelerine ilişkindir. Bu grup içinde yer alan davalarda kişiler, yargılama

¹ *Öner ve Türk, Incal başvurusu ile birlikte 116 diğer başvuru kapsamından bireysel önlemlerin yerine getirilmesini takiben öncü olmuştur. (Bkz. Nihai Karar CM/ResDH(2018)356).*

² *Mehmet Hasan Altan ve Şahin Alpay* başvurularında başvuruçular TCK'nın 309, 311, 312. maddeleri ile bağlantılı olarak TCK 220 ve 314. maddeleri (cebir ve şiddet kullanarak Anayasal düzeni, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni ve hükümeti ortadan kaldırmak ve terör örgütüne üye olmamakla birlikte terör örgütü adına suç işlemek suçu) kapsamında tutuklanmıştır.

³ TCK 299. maddesi uyarınca Cumhurbaşkanı'na hakarete bir yıldan dört yıla kadar ve suçun alenen işlenmesi halinde 1/6 oranında artırılması suretiyle hapis cezası öngörülmektedir. Buna karşılık, TCK'nın 125. maddesi üç aydan iki yıla olmak üzere ve suçun alenen işlenmesi halinde 1/6 oranında artırılması suretiyle hapis cezası öngörülen hakaret suçunu düzenleyen genel hükümdür. Suçun kamu görevlisine karşı işlenmesi halinde ceza bir yıldan az olamaz.

süresince fiilen örgüt üyesi olduklarına dair hiçbir delil bulunmamasına rağmen yasadışı örgüt tarafından yapılan çağrı üzerine barışçıl gösterilere katılmak, bu örgüt hakkında olumlu ifadeler kullanmak gibi suçlardan mahkûm edilmiştir. Mahkeme, özellikle ilgili hükümlerin kamu otoritelerinin (§67) keyfi müdahalelerine karşı yeterli hukuki güvenceyi sağlamadığına, söz konusu hükümlerin öngörülebilir olmadığına ve caydırıcı etkiye sebep olduğuna, hükmün kaleme alınış biçimine ve yerel mahkemelerin bu hükümleri yorumlama şekline yönelik eleştirilerde bulunmuştur. (10. ve 11. Madde ihlalleri)

Kararların İcrası:

Komitenin İncelemesi: Komite, 1406. Toplantısında (Haziran 2021), diğerlerinin yanı sıra, Öner ve Türk Dava Grubu hakkında bir ara karar alarak yetkilileri AİHM içtihadını dikkate alarak TCK'nın 301. maddesini değiştirme çağrısında bulunmuş ve yetkilileri ifade özgürlüğü hakkının Türk Ceza Kanunu ile birlikte Terörle Mücadele Kanunu'nda suç teşkil etmediği konusuna açıklık getirmek üzere yapılabilecek değişiklikler üzerine değerlendirme yapmaya davet etmiştir. Komite, yetkililere, yüksek mahkemelerin olumlu uygulamalarını destekleyen, ifade özgürlüğünün Türk toplumundaki önemine vurgu yapan ve ceza hukukunun ifade özgürlüğünü sınırlandıran bir araç olmadığı yönünde üst düzey siyasi bir mesaj gönderme çağrısı yapmıştır. Komite ayrıca bu dava grubu ile ilgili olarak yetkilileri son beş sene içerisindeki yargılama ve mahkûmiyet kararları ile birlikte kişilerin üzerine atılı suç isnadına dair ayrıntıları içerecek şekilde yargılanan, mahkûm edilen, tutuklu yargılanan ve mahkûmiyet kararı sonrasında tutukluk hali devam eden gazetecilerin sayısını gösterir istatistiklerin sunulması çağrısında bulunmuştur. (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. CM/ResDH(2021)110).

Komite, 1406. Toplantısındaki incelemesinde (Haziran 2021), *Işık Dava Grubu* ile ilgili olarak bir kez daha mevzuatta yapılan değişikliklerin ve yargı kararlarında gelişmelerin AİHM tarafından tespit edildiği üzere TCK'nın 220. maddesinin 6. ve 7. fıkralarından kaynaklanan yapısal probleme çözüm sağlamadığını belirtmiştir. Komite, bu sebeple, yetkililere daha fazla gecikmeksizin kapsamlı bir yasama faaliyeti yürütülerek çözüm üretilmesi yönünde değerlendirme yapmaya ve yerel mahkemeler tarafından verilen kararlara dair daha fazla örnek sunmaya davet etmiştir. Komite, ayrıca, Türk Anayasa Mahkemesi'nin TCK'nın 220. maddesinin 6. Fıkrası ile ilgili derdest bir başvuru kapsamında söz konusu hükmün uygulamasından kaynaklanan yapısal bir problemin mevcudiyetine dair pilot karar usulünü işletecek olmasını ilgi ile karşılamıştır.

Komite, yetkilileri, Anayasa Mahkemesi'nin bu davada ulaştığı sonuçlara ve TCK'nın 220. maddesinin 7. fıkrası bakımından benzer bir yaklaşım benimseyip benimsemediğine dair bilgi sunmaya davet etmiştir. Komite, öte yandan, yetkililere son beş yıl içerisinde TCK'nın 220. maddesinin 6. ve 7. fıkralarından yargılanan ve mahkûm edilen kişilerin sayısına ve eylemlerine dair istatistikler dahil olmak üzere başkaca mevcut verilere dair bilgi sunma çağrısında bulunmuştur.

Gerek Öner ve Türk gerek Işık Dava Grupları bakımından, Komite, yeni İnsan Hakları Eylem Planı'nın AİHM'in uygulanması bağlamında söz konusu dava grupları ile ilgili tespitlerine cevap verecek ve ifade özgürlüğü ile birlikte toplantı özgürlüğünü güçlendirecek şekilde somut adımlar atmaya teşvik etmiştir. Komite ayrıca Avrupa Konseyi'nin bu konuda destek sağlamaya hazır olduğunu ifade etmiştir.

Türk Yetkililer Tarafından Sunulan Bilgiler: Komite tarafından alınan ara karara cevaben yapılan bildirim aşağıda özetlenmektedir. (Öner ve Türk Dava Grubu'na yönelik olarak sunulan Eylem Raporu için bkz. DH-DD(2022)90, DH-DD(2022)52, Işıkrık Dava Grubu'na yönelik olarak sunulan eylem planı için bkz. DH-DD(2022)34):

Bireysel Önlemler: bireysel önlemlere dair yapılan bildirim H-Exec(2022)6 kapsamında özetlenmiştir.

Genel Önlemler: Yetkililer, 2008-2019 ve 2012-2013 tarihlerinde yapılan mevzuat değişikliklerine dair önceki bildirimlerini tekrarlamıştır. Yetkililer özetle, yeni ihlallerin meydana gelmesini önleyecek gerekli önlemlerin alındığını ve yargı nezdinde Sözleşme ile uyumlu bir anlayışın benimsendiğini belirtmiştir. Yetkililer, bu iddiaları desteklemek üzere, 2015-2021 yıllarını kapsayacak şekilde Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve farklı Bölge Adliye Mahkemeleri dahil olmak üzere yüksek mahkemeler tarafından verilen emsal kararlara dair paylaşımlarda bulunmuştur. (Söz konusu emsal kararlardan bazıları 2021 yılında gerçekleştirilen eski tarihli incelemeler kapsamında sunulmuştur. Emsal kararlardan bazıları ise ilk kez sunulmuştur).

Işıkrık Dava Grubu ile ilgili olarak, yetkililer, Anayasa Mahkemesi'nin TCK'nın 220. maddesinin 6. Fıkrasının uygulanmasıyla ilgili olarak 10 Haziran 2021 tarihli *Hamit Yakut* başvurusunda verdiği pilot kararına (B.no. 2014/6548) dair bilgi paylaşımında bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi TCK'nın 220. Maddesinin 6. Fıkrasının "yasa kalitesinde" olmadığına ve bu kapsamda yapısal bir problemin mevcudiyetinden hareketle Anayasa'nın 34. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. (Sözleşme'nin 11. Maddesine karşılık gelmektedir.) Anayasa Mahkemesi, yapısal probleme yönelik olarak çözüm üretilmesi amacıyla kararı meclise göndermiştir. Yetkililer, ayrıca, Anayasa Mahkemesi'nin henüz TCK'nın 220. maddesinin 7. fıkrası ile ilgili olarak pilot karar usulünü işletmediğini belirtmiştir.

Nedim Şener Dava Grubu ile ilgili olarak, yetkililer tutukluların ve mahkûmların mesleklerine dair ayırım yapılmasına imkân veren bir veri tabanının bulunmadığını belirtmiş ve tutuklu bulunan veya mahkûm edilen gazetecilerin istatistiklerine dair bilgi verilmesinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Yetkililer ayrıca kişilerin gazetecilik faaliyeti sebebiyle değil ceza hukukunu ilgilendiren eylemleri sebebiyle ceza infaz kurumunda tutulduğunu tekrar etmiştir. Yetkililer, basın mensubu olan herkesin basın kartına sahip olabileceğini iddia etmiştir. Avrupa Bakanlar Konseyi organları tarafından atıfta bulunulan bazı kuruluşlar dahil olmak üzere tutuklu gazeteci olarak atıfta bulunulan 32 kişinin ByLock uygulamasını kullanması, hırsızlık, ateş açarak kolluk görevlilerini öldürmek, vandalizm, çeşitli bina ve araçları bombalamak gibi eylemler sebebiyle cezalandırıldığını belirtmiştir. Yetkililere göre sanıklardan sadece beşi başkaca delillerin mevcudiyeti karşısında ifadelerinin şiddete teşvik etmesi, terörü ve suçu övmesi sebebiyle terör örgütü mensubu olmak suçundan mahkûm edilmiştir. Bu ise ifade özgürlüğü kapsamında değildir.

Öner ve Türk Dava Grubu kapsamında, yetkililer, TCK'nın 125, 220, 299, 301, 309, 311, 312 ve 314. maddeleri ve Terörle Mücadele Kanunu ile ilgili olarak soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı ve kovuşturma aşamasında ceza mahkemeleri tarafından verilen kararlara dair 2020 yılı istatistiklerini sunmuştur. Son beş yıla ait kovuşturma ve mahkûmiyet sayılarına dair herhangi bir istatistik ise sunulmamıştır. *Işıkrık Dava Grubu* kapsamında, yetkililer 2016-2020 yıllarını kapsayacak şekilde TCK'nın 220. Maddesi ile ilgili olarak soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı ve kovuşturma aşamasında ceza mahkemeleri

tarafından verilen kararlara dair istatistiki verileri bildirmiştir. *Artun ve Güvener Dava Grubu* kapsamında incelenen davalar bakımından ise sadece 2020 yılında TCK'nın 125. maddesi kapsamında 946,522 ve TCK'nın 299. maddesi kapsamında 31,297 soruşturma yürütülmüştür.

Yetkililer, ayrıca, tutuklamanın koşullarına ilişkin mevzuatın yeterliliğinin Bakanlar Komitesi tarafından *Demirel Dava Grubu* kapsamında incelendiğini ve yeterli bulunduğunu, Komitenin bu grup hakkında 2016 yılında denetimin kapatılması kararı verdiğini belirtmişlerdir. Bu kapsamda, yetkililer, ayrıca, 08.07.2021 tarihli dördüncü yargı paketine dair bilgi vermiştir. Yetkililere göre, dördüncü yargı paketi Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun tutukluluğa dair ilgili hükümlerine yönelik güvenceler içermektedir. Yetkililer, öte yandan, tutuklu yargılama bakımından mevcut hukuki güvencelerin sözleşme ile uyumlu olduğunu belirtmiştir.

Yetkililer ayrıca alınan diğer önlemler, projeler ve farkındalık artırıcı çalışmalara dair bilgi paylaşımında bulunmuştur.

Son olarak, yetkililer, üst düzey siyasetçiler tarafından yapılan açıklamalara atıfta bulunmuştur. Yetkililere göre Cumhurbaşkanı ve Adalet Bakanı'nın konuşmalarından yapılan alıntılar Komite'nin ifade özgürlüğünün korunması bakımından üst düzey siyasi bir mesaj verilmesi gerektiği yönündeki yakın tarihli kararına karşılık gelmektedir.

MLSA (Medya ve Hukuk Çalışmaları Derneği) ve İFÖD (İfade Özgürlüğü Derneği) Tarafından (DH-DD(2022)116-rev) Artun ve Güvener (DH-DD(2022)120) ve Işıkkırık Dava Grubu (DH-DD(2022)127) ile İlgili Olarak Sunulan Yakın Tarihli Rule 9.2 Bildirimleri ve Hükümetin Cevapları

MLSA'ya göre Terörle Mücadele Kanunu'nun ve Türk Ceza Kanunu'nun ilgili hükümlerinin dar bir şekilde yorumlanması amacı ile değişiklik yapılmışsa da uygulamada cumhuriyet savcılar ve hakimler, özellikle, Türk Ceza Kanunu'nun Cumhurbaşkanı'na Hakaret suçunu düzenleyen 299. maddesi olmak üzere söz konusu hükümleri halen geniş yorumlamaktadır. 22.12.2021 itibarıyla, en az 48 gazeteci ve basın çalışanı cezaevindedir ve üst düzey hükümet görevlileri halen gazetecilere yönelik açıklamalarda bulunarak uluslararası standartları reddetmektedir. MLSA, ifade özgürlüğü ile ilgili olarak 2021 yılının Ocak ve Kasım ayları arasında Türkiye'nin çeşitli illerinde görülen davalara dair izlem raporları yayınlamıştır. Bu davaların yüzde 42'sinde sanıklar gazetecidir. Gazetecilerin yüzde 58'i terörle bağlantılı suçlardan ve yüzde 6'sı ise Cumhurbaşkanı'na Hakaret suçundan yargılanmaktadır. İFÖD, 2020 yılında TCK'nın 299. Maddesi ile ilgili olarak çok sayıda devam eden kovuşturma bulunduğunu doğrulamış ve içtihadın söz konusu hükmün geniş bir şekilde yorumlanmasına karşılık etkili hukuki güvenceler sağlamaktan fazlasıyla uzak olduğunu belirtmiştir. İFÖD, 2014-2020 yıllarına yönelik olarak istatistiki verileri paylaşmıştır. Söz konusu istatistiklere göre TCK'nın 299. Maddesi kapsamında 2014 yılında 682 soruşturma yürütülmüş ve 2020 yılına gelindiğinde ise bu rakam 31,297 olmuştur. İFÖD, ayrıca, yetkililer tarafından atıfta bulunulan siyasi mesajın yeterli ve samimi olmadığını belirterek, üst düzey hükümet görevlileri tarafından yapılan farklı açıklamalara dikkate çekmiştir.

STK'ların bildirimde *Işıkkırık Dava Grubu* ile ilgili olarak, İFÖD, Anayasa Mahkemesi'nin pilot kararının 03.08.2021 tarihinde resmî gazete yayımlandığını ve söz konusu tarih itibarıyla ilgili hükümleri Anayasa Mahkemesi'nin tespitlerine uygun hale getirmek üzere hiçbir somut

adım atılmadığını belirtmiştir. İFÖD, ayrıca, yüksek mahkemelerin Anayasa Mahkemesi'nin pilot kararı ile birlikte AİHM içtihadını halen dikkate almadığını iddia etmiştir.

Hükümet, cevaben, Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu'nun ilgili hükümlerinde değişiklik yapılarak bu düzenlemelerin AİHM'in tespitlerine uygun hale getirildiğini veya yerel mahkemelerin söz konusu hükümleri Sözleşme'ye uygun bir şekilde yorumlamaya başladığını belirtmiştir. Hükümet ayrıca, STK'lar tarafından verilen istatistiklerin güvenilir olmadığını savunmuştur.

Bakanlar Komitesinin Son İncelemesi

Referans Metinler:

DH-DD(2022)90, DH-DD(2022)52, DH-DD(2020)536, DH-DD(2017)699, H/Exec(2020)6, CM/ResDH(2021)108, CM/ResDH(2021)110, CM/Del/Dec(2021)1406/H46-35

Notlar ve Sorunlar:

Başvuru	Dava	Karar Tarihi	Kesinleşme Tarihi	Sınıflandırma Göstergesi
51962/12	ÖNER AND TÜRK GROUP (davaların listesi için bkz. CM/Notes/1428/H46-36-app)	31/03/2015	30/06/2015	Karmaşık problem
38270/11	NEDİM ŞENER GROUP (davaların listesi için bkz. CM/Notes/1428/H46-36-app)	08/07/2014	08/10/2014	Yapısal ve Karmaşık problem
27520/07	ALTUĞ TANER AKÇAM GROUP (davaların listesi için bkz. CM/Notes/1428/H46-36-app)	25/10/2011	25/01/2012	Karmaşık problem
75510/01	ARTUN AND GÜVENER GROUP (davaların listesi için bkz. CM/Notes/1428/H46-36-app)	26/06/2007	26/09/2007	Karmaşık problem
41226/09	IŞIKIRIK GROUP (davaların listesi için bkz. CM/Notes/1428/H46-36-app)	14/11/2017	09/04/2018	Yapısal ve karmaşık problem

8-9 Mart 2022 Tarihli 1428. Toplantı Notları

Bireysel Önlemler

Öner ve Türk Dava Grubu: Yetkililer, Anayasa Mahkemesi'nin önünde derdest olan Selahattin Demirtaş (No.3) başvurusunun akıbeti ve *Aktan, Bakır, Güllü, Mart ve Diğerleri* ve *Kınık* başvuruları kapsamında yargılamanın yeniden görülmeye başlanıp başlanmadığı ile birlikte *Adır ve diğerleri* ve *İmrek* başvuruları bakımından başvuru sahiplerinin yeniden yargılama talep edip etmediğine dair bilgi paylaşımında bulunmaya davet edilmiştir.

Nedim Şener Dava Grubu: Bu dava grubu kapsamında, Avrupa Mahkemesi'nin, başvuru sahiplerinin, gazetecilik faaliyetleri ile bağlantılı olarak hükümete yönelik bilgilendirici ve

eleştirel yayınlar sebebiyle tutuklu yargılanmasını Sözleşme'nin 5. ve 10. Maddelerine aykırı bulduğu hatırlatılmaktadır. Her ne kadar, başvuru bu anda tutuklu bulunmamakta ise de bu gazetecilerin birçoğu hala ifade özgürlüklerine yönelik mevcut olan caydırıcı etkinin altındadır. Dolayısıyla, genel önlemlerin etkili bir şekilde uygulanması başvuru grubunun 10. Madde kapsamındaki haklarını etkili bir şekilde kullanabilmesi için önem taşımaktadır. Bu sebeple, bu dava grubu kapsamında yer alan mükerrer başvuruların kapatılmaması teklif edilmektedir.

Ayrıca, yetkililer, başvuru hakkında yapılan ceza yargılaması sebebiyle Avrupa Mahkemesi'nin 10. madde ihlaline karar verdiği *Mehdi Tanrikulu (No. 2)* başvurusu (§ 67) bakımından yeni yargılama talep edilmediğine ve talep edilmiş ise talebin akıbetine dair açıklama yapmaya davet edilmelidir.

Altuğ Taner Akçam Dava Grubu: Bu dava grubunda yer alan mükerrer başvurular bakımından daha başka bireysel önlem alınması gerekmemektedir. (Bkz. aşağıda yer verilen “mükerrer başvuruların kapatılması teklifi”).

Artun ve Güvener ve Işıklı Dava Grubu: Anayasa Mahkemesi nezdinde derdest bulunan *Buluş ve Diğerleri* başvurusunun ve *Uzan, Seğmen, Ataç, Işıklı, Imret (No. 2), Bakır ve Diğerleri, Daş ve Kılıç* başvuruları kapsamında devam eden yeniden yargılamalarının akıbeti ile birlikte *Kerçin, İlyas Gündüz ve Mustafa Çelik* başvuruları kapsamında yeniden başlatılan yargılamalara dair bilgi verilmesi beklenmektedir.

Mükerrer Davaların Kapatılması Teklifi Hakkında: 15 başvuru bakımından ayrıca bireysel önlem alınmasına gerek bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra, başvuru grubu, yeniden yapılan yargılamalar neticesinde beraat etmiştir veya yeniden yargılama talep etmemiştir. (Detaylı bilgi için bkz. H-Exec(2022)6). Bu kapsamda, Komite'nin uygulaması dikkate alınarak bu başvuruların kapatılması teklif edilmektedir. Nihai karar taslağı ektedir.

- *Genel Önlemler*

Sorunun Devam Eden Boyutunun Değerlendirilmesi: İstatistik Verilere İhtiyaç Bulunmaktadır.

Komite'nin Öner ve Türk dava grubu ile ilgili olarak kabul ettiği 2021 tarihli ara kararında hatırlatıldığı üzere, ceza kanunu ile birlikte terörle mücadele kanununun Türkiye'de eleştirel veya popüler olmayan görüşlere yönelik olarak orantısız bir şekilde kullanılmasından kaynaklanan problem 20 yılı aşkın süredir çeşitli başvurular ile bağlantılı olarak Komite nezdinde incelenmektedir. AİHM, 2021 yılına ait Faaliyet Raporu'nda⁴, 31'i sadece 2021 yılında olmak üzere Türkiye'ye karşı yapılan toplam 418 başvuruda Sözleşme'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir.

2022 yılının başında, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Türkiye'ye 22.04.2021 tarihinde almış oldukları kararı⁵ yerine getirme çağrısında bulunmuştur. Söz konusu kararda, Meclis, ifade özgürlüğüne yönelik sınırlamaların endişe verici olduğunu belirtmiş ve gazetecilerin, yazarların, avukatların, akademisyenlerin, insan hakları savunucularının ve muhalif kişilerin çalışmalarına yönelik olarak getirilen geniş kapsamlı sınırlandırmaların

⁴ Tablolar için bkz. AİHM 2021 Yılı Faaliyet Raporu sf. 186-189..

⁵ 22.04.2021 tarihli karar için bkz. Resolution 2376 (2021).

ifade özgürlüğü üzerinde olumsuz bir etkisi bulunduğunu ve oto sansüre yol açtığını ifade etmiştir.⁶

Avrupa Komisyonu'nun Türkiye hakkındaki 2021 tarihli Raporunda⁷ da ifade özgürlüğü bakımından ciddi anlamda gerileme kaydedildiği belirtilmektedir. Komisyon, özellikle ulusal güvenlik ve terörle mücadele hükümleri bakımından yasal düzenlemeler ile birlikte uygulamanın Sözleşme ve diğer uluslararası standartlara uygun olmadığına ve AİHM'in içtihadından sapıldığına dikkat çekmiştir.

Komite'nin güncel duruma dair isabetli değerlendirmelerde bulunabilmesi için Türk yetkililer, tekrar tekrar Öner ve Türk dava grubundaki suç tipleri bakımından son beş sene içerisindeki yargılama ve mahkûmiyet kararları dahil olmak üzere yargılanan, mahkûm edilen, tutuklu yargılanan ve mahkûmiyet kararı sonrasında tutukluk hali devam eden gazetecilerin sayısına dair ayrıntılı istatistiki verileri sunmaya davet edilmiştir.

Bu bağlamda, *Işıkırık Dava Grubu* üzerine son beş yıla ait verilere dair bildirimde bulunulması ilgi ile karşılanmıştır. Ancak, kişilerin eylemlerine dair herhangi bir bilgi verilmeksizin sağlanan bu bilgi makul bir değerlendirme yapmaya imkân tanımamaktadır. Zira, bu verilerde sadece ilgili makamların kamu davası açılması yönünde verdiği kararlara ve TCK'nın 220. Maddesinin 6 ve 7. Fıkralarının (terör örgütüne yardım ve yataklık) uygulamasına dair rakamlar yer almaktadır. Dolayısıyla, bu veriler arasında ifade özgürlüğü hakkının kullanımından bağımsız davalar da bulunabilmektedir.

Bir kez daha Komite'nin güncel duruma dair değerlendirme yapabilmesi için istatistiki verilerin büyük önem taşıdığı belirtilmelidir. Bu kapsamda, yetkililere sert bir şekilde, bu dava grupları bakımından, son beş seneyi kapsayacak şekilde yargılama ve mahkûmiyet kararları ile birlikte kişilerin suç teşkil eden eylemlerine dair ayrıntılı istatistiki verileri sağlama çağrısında bulunulmalıdır.

Nedim Şener Dava Grubu kapsamında, yetkilerin düşünce açıklamaları sebebiyle mahkûm edilen gazetecilerin sayısına dair vermiş olduğu rakamların ilgili diğer kaynaklarda yer alan rakamlara uygun olmadığı görülmüştür. Özellikle, Komite'nin denetimine tabi tutulan başvuruların sayısı Haziran 2021 tarihli bir önceki incelemeye göre üçe katlanmıştır. Bu dava grubu kapsamında AİHM'e yapılan 15 başvurunun 11'i, 2017 veya 2017'den sonraki bir tarihte ve darbe teşebbüsünü takiben tutuklanan gazeteciler tarafından yapılmıştır.⁸ Bu dava grubu kapsamında şu an 27 başvuru bulunmaktadır ve Avrupa Mahkemesi'nin ceza hukukunun gazetecilerin⁹ tutukluluğuna karar verilecek şekilde geniş yorumlandığı yönünde yapmış olduğu tespit problemlerin ciddi düzeyde olduğunu göstermektedir.

Mevzuat Değişiklikleri

Yetkililer, Komite'nin Haziran 2021'de kabul edilen ara ve nihai karara CM/ResDH(2021)110 karşı sunmuş olduğu bildirimde bir kez daha Komite tarafından eski tarihli incelemeler kapsamında değerlendirilen ve yetersiz bulunan 2008 ve 2019 tarihli mevzuat değişikliklerine atıfta bulunmuştur.

⁶ Bkz. Meclisin İzleme Usulü hakkında 28.01.2022 tarihli karar için Ocak-Aralık 2021.

⁷ İfade Özgürlüğü ile ilgili başlık için bkz. sf. 32, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/turkey-report-2021_en

⁸ Komite, Aralık 2021 tarihli *Mergen ve Diğerleri* dava grubu hakkındaki nihai kararı ile birlikte *Selahattin Demirtaş (No. 2)* kararında, Nedim Şener Dava Grubu kapsamında genel hatlarıyla ilgili veya yeterli bir gerekçe bulunmaksızın verilen tutukluluk kararlarına dair denetimine devam etme kararı vermiştir.

⁹ *Sabancı/Türkiye Kararı*, §§ 178-179.

Yukarıda açıklanan arka plan bilgisi dikkate alınarak, Komite'nin Haziran 2021'de *Işıkırık* dava grubu ile ilgili olarak almış olduğu son karar ve *Öner ve Türk* dava grubu kapsamında alınan ara karar dahil olmak üzere defalarca çağrıda bulunmasına ve mevcut duruma dair eldeki verilerin kaygı verici olmasına karşılık AİHM tarafından tespit edilen eksiklikleri giderecek şekilde gerekli yasa değişikliklerinin yapılmadığı görülmektedir.

Öner ve Türk Dava Grubu ile ilgili olarak, Komite, yetkililere Türk Ceza Kanunu ve Terörle Mücadele Kanunu'nda ifade özgürlüğünün suç teşkil etmediğine açıklık getirmek üzere mevzuat değişikliği yapılmasını tavsiye etmiştir. Komite, bir önceki incelemesinde, Ekim 2019'da Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesine "Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz" cümlesinin eklenmesi suretiyle yapılan yasa değişikliğini memnuniyetle karşılamıştır. Komite, bu değişikliği, söz konusu hükmün sınırlarının belirlenmesi bakımından bir gelişme olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla, yetkililere, söz konusu değişikliğin kapsamını Terörle Mücadele Kanunu'nun ve Türk Ceza Kanunu'nun ifade özgürlüğü ihlallerine sebep olan diğer hükümlerini kapsayacak şekilde genişletmek suretiyle ifade özgürlüğü hakkının suç teşkil etmediği konusuna açıklık getirme tavsiyesinde bulunulabilir.

Altuğ Taner Akçam grubu ile ilgili olarak, Komite'nin defalarca çağrıda bulunmasına ve AİHM'in, Ceza Kanunu'nun 301. maddesinin (Türk Milletini, Devletin organlarını ve kurumlarını alenen aşağılama) fazlasıyla geniş bir yorumla imkân tanıyacak şekilde kaleme alınmış olması itibarıyla söz konusu hükmün öngörülebilir bir uygulamasının bulunmadığı yönündeki açık içtihadına karşılık, Türk makamları söz konusu hükmün değiştirilmesine yönelik herhangi bir adım atmamıştır. Komite'nin önceki kararları dikkate alınarak, bir kez daha, yetkililere AİHM'in açık içtihadı göz önünde bulundurularak bu hükmün değiştirilmesi yönünde tavsiyede bulunulabilir.

Artun ve Güvener Dava Grubu ile ilgili olarak, bu grup içerisindeki davalar Cumhurbaşkanı'na hakaret dahil olmak üzere (TCK md. 299), kamu görevlilerine hakaret suçu ile (TCK md. 125) ilgilidir. 2020 yılı içerisinde söz konusu hükümler kapsamında yapılan ceza yargılamalarının ve mahkûmiyet kararlarının sayısı kaygı vericidir. (Yukarıdaki ilgili bölüme bkz.) Devlet başkanına hakaretin suç olmaktan çıkarılması yönünde Avrupa'da artan görüş birliği dikkate alınarak, Komite, yetkililere, AİHM içtihadına uygun olarak TCK'nın 125. maddesini değiştirme ve 299. maddesinin yürürlükten kaldırma konusunda değerlendirme yapma tavsiyesinde bulunabilir.

Işıkırık Dava Grubu ile ilgili olarak, Anayasa Mahkemesi'nin Hamit Yakut pilot kararı kapsamında Türk Ceza Kanunu'nun 220. maddesinin 6. fıkrasının uygulaması üzerine verdiği karar umut vadetmektedir. Karar an itibarıyla gerekli yasa değişikliklerin yapılması amacıyla Millet Meclisi'ndedir. Bu nedenle Komite, Anayasa Mahkemesi'nin kararını memnuniyetle karşılayabilir ve Türk yetkililerin, Anayasa Mahkemesi ve Avrupa Mahkemesi tarafından yapılan tespitleri dikkate alarak Ceza Kanunu'nun 220 §§ 6 ve 7. Maddeleri kapsamında gerekli yasal çözümleri gecikmeksizin sağlaması yönünde çağrıda bulunabilir.

Yetkililer, kararların icrası bakımından yukarıda açıklanan yasa değişikliklerini dikkate alarak 2021 tarihli İnsan Hakları Eylem Planı'nın yerine getirilmesi amacıyla somut adımlar atmaya davet edilmelidir.

Yargı Uygulamaları – Tutuklu Yargılamalar

Esasen gazetecilerin ilgili ve yeterli bir gerekçe gösterilmeksizin tutuklanmasıyla ilgili olan *Nedim Şener Dava Grubu*¹⁰ bakımından, Komite tarafından yürütülen denetim kapsamında incelenen davalar Haziran 2021 tarihli incelemeden bu yana üç katına çıkmıştır. Bu dava grubu kapsamında AİHM'e yapılan 15 başvurunun 11'i, 2017 veya 2017'den sonraki bir tarihte ve darbe teşebbüsünü takiben tutuklanan gazeteciler tarafından yapılmıştır.¹¹

08.07.2021 tarihli dördüncü yargı paketinin kabul edilmesi ve özellikle CMK'nın 100. Maddesi kapsamında katalog olarak isimlendirilen suçlar bakımından bir kişinin tutuklanabilmesi için kuvvetli suç şüphesinin somut delillerle gerekçelendirilmesi gerektiğini öngören yasa değişikliği memnuniyetle karşılanmıştır. Keyfi olan hiçbir tutuklamanın Sözleşme'nin 5. maddesinin birinci fıkrasına uygun olmayacağı temel bir ilkedir. Sözleşme'nin 5. Maddesinin birinci fıkrasındaki "keyfilik" kavramı yerel hukuk ile uyumlu olunmamasını da kapsamaktadır. Şöyle ki, özgürlükten yoksun bırakılma yerel hukuk bakımından hukuka uygun olabilecek ise de halen keyfilik taşıyabilir ve dolayısıyla, bu durum, Sözleşme'ye aykırılık teşkil eder. Bu nedenle, adli makamların, kişilerin tutuklanmasına karar verdiği durumlarda kuvvetli suç şüphesini gerekçelendirilirken somut delillere dayanması için önlem alınması gerekmektedir. Komite, yetkililere, gerekli önlemlerin alınması ve mevcut yargı uygulamalarına dair bilgi verilmesi çağrısında bulunabilir.

Yargı Uygulamaları – Maddi Anlamda Ceza Hukuku

Komite'nin önceki incelemelerinde de olduğu üzere yüksek mahkemelerin emsal kararlarında maddi anlamda ceza hukukunun Sözleşme 'ye uygun bir şekilde yorumlandığını gösteren uygulamalar ilgi ile karşılanmıştır. Ancak, yukarıdaki göstergeler ile kanıtlandığı ve yetkililer tarafından sunulan verilerde yer alan kovuşturma ve karar sayılarına dair bilgiler ile ortaya çıkarıldığı üzere, savcılar ve yerel mahkemeler yüksek mahkemenin içtihadını takip etmemektedir. Kovuşturmalar açılmaya devam edilmektedir. Gazeteciler ile birlikte diğer kişiler halen Sözleşme'nin 10. maddesi ile korunan ifade özgürlüğü kapsamında hoşgörü ile karşılanması gereken çalışmaları sebebiyle mahkûm edilmektedir.

Yetkililer, ceza hukukunun Türkiye'nin yüksek mahkemelerinin içtihadı ile uyumlu bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla hâkim ve savcılara yönelik olarak verilen eğitimlere ve bütün dava grupları ile ilgili olarak emsal kararlar sunmaya devam edilmesi yönünde desteklenmelidir. Bununla beraber, benzer önlemler, bazı dava grupları bakımından yukarıda açıklanan mevzuat değişikliği ihtiyacını hafifletmemektedir. Savcıların ve yerel mahkemelerin uygulamaları hakkında verilecek bilgiler Komite'nin mevcut durum üzerine değerlendirme yapabilmesine imkân tanınması itibariyle faydalı olacaktır.

Bu kapsamda, Cumhurbaşkanı ve Adalet Bakanı dahil olmak üzere üst düzey siyasetçilerin ifade özgürlüğünün korunması bakımından yapmış olduğu açıklamalar kayda geçmiştir. Yetkililere ayrıca istikrarlı bir şekilde ifade özgürlüğü ve gazetecilik faaliyetlerinin Türk

¹⁰ Komite'nin bu dava grubu ile ilgili son kararına cevaben, yetkililer, ceza yargulamaları kapsamında verilen tutukluluk kararlarının gereğinden fazla uzun olması hakkında olan *Demirel* dava grubunun kapatılmasından önce yapılan mevzuat değişikliğine atıfta bulunmuştur. Ancak, Demirel ve Nedim Şener dava grupları ilk dava grubunda tutukluluk sürenin fazlasıyla uzun olması ve yerel mahkemeler tarafından tutukluluğun devamı yönünde verilen kararlarda yeterli gerekçe gösterilmemesi ile ilgiliyken ikincisi yeterli ve ilgili bir gerekçe gösterilmeksizin başvuru sahiplerinin tutuklanması ve tutuklu yargılanması hakkındadır. Öte yandan, Komite, Demirel dava grubunu yasanın 2012 tarihli "Üçüncü Reform Paketi" ile değiştirildiği gerekçesiyle kapatmıştır. Buna karşılık, Nedim Şener dava grubu esasen 2012 yılından sonra gerçekleşen tutukluluklar ile ilgilidir.

¹¹ Komite, Aralık 2021 tarihli *Mergen ve Diğerleri* dava grubu hakkındaki nihai kararı ile birlikte *Selahattin Demirtaş (No. 2)* kararında, Nedim Şener Dava Grubu kapsamında genel hatlarıyla ilgili veya yeterli bir gerekçe bulunmaksızın verilen tutukluluk kararlarına dair denetimine devam etme kararı vermiştir.

toplumunda değer gördüğü ve ceza hukukunun ifade özgürlüğü ve gazetecilik faaliyetlerini sınırlandırmak üzere kullanılmaması gerektiği yönünde üst düzey siyasi mesajlar verilmesi tavsiyesinde bulunulabilir.

Kararlar:

Temsilciler;

1. bu dava grubunun konusunun, esasen, başvuruçuların nefret veya şiddete tahrik etmeyen ifadeler sebebiyle ceza yargılamasına tabi tutulması itibariyle ifade özgürlüğü haklarına yönelik haksız ve orantısız bir müdahalede bulunulması ve böylelikle toplum üzerinde caydırıcı etkiye sebep olunması olduğunu hatırlatır.

Bireysel Önlemler Bakımından

2. bu grup içerisinde yer alan 15 dava bakımından başkaca bireysel önlem alınmasını gerektirir bir durum olmadığını belirterek denetimine son verir ve nihai olarak alınan CM/ResDH(2022)59 kararı kabul eder.
3. Yetkililere, yeniden başlatılan yargılamalara dair bilgi verme veya bu dava grubu kapsamında yeniden başlatılmış olan 20 davanın akıbetine dair bilgi paylaşımında bulunma çağrısı yaparak, yetkilileri *Mehdi Tanrıkulu* (No. 2) başvurusu kapsamında yapılan yeniden yargılama talebine açıklık getirmeye davet eder.

Genel Önlemler Bakımından

4. *Işıkırık Dava Grubu* kapsamında sunulan istatistiklerin kayda değer olduğunu belirterek Komite'nin yargılamanın ifade özgürlüğü ile ilgili olup olmadığı üzerine değerlendirme yapabilmesi için söz konusu istatistiklerin eylem tiplerini içerecek şekilde desteklenmesi gerektiğini ifade eder. Temsilciler ayrıca, bütün dava grupları ile ilgili olarak geriye dönük beş yıllık süreyi kapsayacak şekilde istatistiki veri sunma çağrısında bulunur. Öte yandan, halihazırda tutuklu bulunan gazetecilerin sayısına dair bilgi verilmiş ise de temsilciler, bu bilginin ilgili farklı kaynaklarda yer alan veriler ve AİHM tarafından ihlal tespitinde bulunulan başvurular ile uyumsuz olduğuna dikkat çeker.
5. Komite'nin *Işıkırık ve Öner ve Türk Dava Grubu* kapsamında Haziran 2021 tarihli son toplantısında almış olduğu karar dahil olmak üzere tekrar tekrar belirtmiş olmasına rağmen AİHM'in söz konusu dava grupları bakımından tespit etmiş olduğu eksiklikleri giderecek herhangi bir mevzuat değişikliği yapılmamış ve teklif edilmemiş olmasını kaygı ile karşılamaktadır.
6. Dolayısıyla, yetkililere bir kez daha özellikle TCK'nın 301. maddesini AİHM içtihatlarını dikkate alarak değiştirmeye, 2019 yılında Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. Maddesinde yapılan değişikliğin kapsamını genişletmek ve benzeri şekillerde Terörle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'nda yapılabilecek değişiklikler üzerine değerlendirmede bulunmaya ve ifade özgürlüğü hakkının kullanımının suç teşkil etmediği konusuna açıklık getirmeye davet eder. Temsilciler, ayrıca, TCK'nın 125. ve 299. maddeleri kapsamında yapılan yargılamalar ve mahkûmiyet kararlarına dair rakamların kaygı verici olduğunu ve Avrupa'da Devlet Başkanı'na hakaretin suç

olmaktan çıkarıldığı yönünde mevcut olan görüş birliğine dikkate çekerek, yetkililere AİHM içtihadına uygun bir şekilde TCK'nın 125. maddesini üzerinde değişiklik yapma ve TCK'nın 299. maddesini yürürlükten kaldırma çağrısında bulunur.

7. Anayasa Mahkemesi'nin Haziran 2021 tarihinde vermiş olduğu pilot kararda TCK'nın 220. maddesinin 6. fıkrasının uygulaması ve yasa değişikliğine ihtiyaç bulunması bakımından tespit edilen eksiklikleri memnuniyetle karşılar. Temsilciler, yetkililere Anayasa Mahkemesi ve Avrupa Mahkemesi'nin tespitlerine uygun olarak daha fazla gecikmeksizin TCK'nın 220. maddesinin 6. ve 7. fıkraları bakımından gerekli değişiklikleri yapma ve ayrıca 2021 tarihli İnsan Hakları Eylem Planı'nın uygulanması bakımından somut adımlar atarak mevcut dava gruplarının icrası için gerekli görülen yasa değişikliklerini gerçekleştirme tavsiyesinde bulunur.
8. Sunulan emsal kararlarda yüksek mahkemelerin maddi anlamda ceza hukukunu Sözleşme ile belirlenen prensiplere uygun bir şekilde uygulamaya devam etmesi şeklinde mevcut olan olumlu uygulamayı ilgi ile karşılar. Temsilciler, yetkilileri, hâkim ve savcılara yönelik olarak ceza hukukunu ifade özgürlüğünü kısıtlayacak şekilde uygulanmamasını sağlamak amacıyla yapılan eğitimlere ve her üç dava grubu üzerine Cumhuriyet Savcıları ile birlikte ilk derece mahkemelerinin uygulamalarına dair bilgiler dahil olmak üzere emsal karar sunmaya devam edilmesi yönünde teşvikte bulunur.
9. Özellikle 08.07.2021 tarihinde Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesinde yapılan değişiklik dahil olmak üzere kabul edilen dördüncü yargı paketini memnuniyetle karşılar. Ancak, *Nedim Şener Dava Grubu* kapsamında incelenen davaların sayısında yaşanan artışa karşılık temsilciler, adli makamların kişiler hakkında tutukluluk kararı verirken kuvvetli suç şüphesinin mevcudiyetini somut delillere dayandırılması için gerekli önlemlerin alınması ve yargının güncel uygulamalarına dair bilgi verilmesi yönünde tavsiyede bulunur.
10. Üst düzey hükümet görevlileri tarafından ifade özgürlüğünün korunması yönünde yapılan açıklamaları dikkate almış ve Türk toplumunda ifade özgürlüğü ile birlikte gazetecilerin çalışmalarına değer verildiği ve ceza hukukunun ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar getirecek şekilde kullanılmaması gerektiği yönünde istikrarlı bir şekilde üst düzey siyasi mesajlar verilmeye devam edilmesi noktasında yetkililerden talepte bulunur.
11. Yetkilileri, bu dava grubu kapsamında öne çıkan sorulara dair güncel ve kapsamlı bir eylem planı sunmaya davet eder ve bu dava grubu bakımından en geç Mart 2023 tarihli toplantıda (DH) denetime devam edileceğine karar verir.